

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 22/2001 rd

Regeringens proposition med förslag till rätts- hjälpslag och vissa lagar som har samband med den

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 30 maj 2001 en proposition med förslag till rättshjälpslag och vissa lagar som har samband med den (RP 82/2001 rd) till lagutskottet för beredning.

Lagmotioner

I samband med propositionen har utskottet behandlat

- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 7 § lagen om statliga rättshjälpsbyråer (LM 29/1999 rd — Sulo Aittoniemi /alk), som remitterades till utskottet den 29 april 1999,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 1 § lagen om fri rättegång (LM 67/1999 rd — Anneli Jäätteenmäki /cent m.fl.), som remitterades till utskottet den 10 juni 1999,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 1 § lagen om fri rättegång (LM 102/1999 rd — Kimmo Kiljunen /sd), som remitterades till utskottet den 22 september 1999,
- en lagmotion med förslag till lag om ändring av 2 kap. 2 § lagen om rättegång i brottmål (LM 116/2001 rd — Sulo Aittoniemi /alk), som remitterades till utskottet den 17 oktober 2001.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsdirektör Jan Törnqvist, lagstiftningsrådet Maarit Vallinen och regeringssekreterare Merja Muilu, justitieministeriet
- regeringsrådet Kristian Tammivuori och överinspektör Johanna Rihto-Kekkonen, handels- och industriministeriet
- riksdagens justitieombudsman Lauri Lehtimaja
- justitierådet Kari Raulos, högsta domstolen
- president Esko Oikarinen, Rovaniemi hovrätt
- tingsdomare Kari Lappi, Helsingfors tingsrätt
- tingsdomare Hanna Jaakonsaari, S:t Michels tingsrätt
- referendarierådet Marina Äimä, högsta förvaltningsdomstolen
- förvaltningsrättsdomare Matti Hahto, Vasa förvaltningsdomstol
- äldre försäkringsdomare Seppo Kurki, försäkringsdomstolen
- statsåklagare Christer Lundström, riksåklagarämbetet
- biträdande direktör Riitta Ryhänen, Konkursverket
- skuldrådgivare Jorma Pesonen, Konsumentverket
- ledande allmänna rättsbiträdet Antero Ahola, Helsingfors rättshjälpsbyrå
- ledande allmänna rättsbiträdet Liisa Vehmas-Turunen, Åbo rättshjälpsbyrå
- ordförande Timo Havu, pensionsnämnden
- ordförande Outi Antila, olycksfallsnämnden
- ordförande Pekka Humalto, prövningsnämnden

- styrelseordföranden Matti Manner, Finlands Advokatförbund
- ordförande Kenneth Gallen-Kallela, Förbundet för juridiska byråer i Finland
- direktör Lea Mäntyniemi, Finska Försäkringsbolagens Centralförbund
- ordförande, advokat Matti Wuori, Jurister för de mänskliga rättigheterna rf
- tingsdomare Olli Kyrö, Tingsrättsdomarna r.f.
- ordförande Lasse Lehtinen, Finlands Rätts-hjälpsjurister rf
- ordförande Tomi Nummela, Skuldrådgivning rf
- ordförande Juha Niemi-Pynttäre, Yleiset Oikeusavustajat ry
- docenten, juris doktor Jaakko Jonkka
- professor Olli Mäenpää.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- Vägförvaltningens centralförvaltning
- Finlands Kommunförbund
- Centralförbundet för lant- och skogsbruks-producenter MTK
- Finlands Lantmäteringenjörers Förbund rf
- advokaten Markku Fredman.

Samband med andra handlingar

Riksdagen godkände den 23 november 2001 i andra behandlingen en lag om ändring av mentalvårdslagen. I den lagändringen ingår 27 §, som föreslås bli ändrad också i det 12 lagförslaget i den föreliggande propositionen. Det tolfte lagförslaget måste därmed ändras för att den antagna lagen, som ännu inte blivit stadfäst, och propositionen skall kunna samordnas.

PROPOSITIONEN OCH MOTIONERNA

Propositionen

Regeringen föreslår att den nuvarande rättshjälpen och fria rättegången ersätts med ett nytt, enhetligt rättshjälpsystem, inom vilket statligt finansierade rättshjälpstjänster beviljas medborgare som behöver sådana tjänster. Medborgare som på grund av sin ekonomiska ställning inte själva kan antas klara av alla kostnader för rättshjälpen kan med stöd av den föreslagna rättshjälpslagen få rättshjälp i såväl ärenden som behandlas i domstol som andra rättsliga angelägenheter.

Kretsen av personer som har rätt till rättshjälp mot en självriskandel utvidgas märkbart jämfört med i dag. Det föreslås att inkomstgränserna för rättshjälpen, som grundar sig på de disponibla medlen per månad, höjs med 400 euro (cirka 2 400 mark) och att de relativa självriskandelarna inom rättshjälpen sänks något. Därmed får klart fler medborgare rätt till rättshjälp, åtminstone mot en partiell ersättning. Bestämmelser om inkomstgränserna för rättshjälpen skall enligt förslaget utfärdas genom förordning av statsrådet. Det föreskrivs om ett tak på ett hundra timmar för rättshjälpen. Rättshjälp be-

viljas inte om sökanden har en rättsskyddsförsäkring som täcker saken.

Rättshjälpen skall tillhandahållas av de statliga rättshjälpsbyråerna och enskilda jurister. I andra ärenden än sådana som behandlas i domstol skall rättshjälp med statlig finansiering likasom nu i regel lämnas av rättsbiträdena vid de statliga rättshjälpsbyråerna. Yrkesbeteckningen för dessa personer föreslås bli ändrad till offentligt rättsbiträde. Rätten för enskilda jurister att lämna rättshjälp med statlig finansiering utvidgas så att de förutom i de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolarna också kan lämna rättshjälp i alla specialdomstolar.

Beslut om beviljande av rättshjälp fattas av rättshjälpsbyrån. I ett ärende som behandlas i domstol bestämmer den domstol som behandlar huvudsaken arvodet till ett privat biträde och rättshjälpsstagarens självriskandel. I ärenden som inte behandlas i domstol bestäms dessa frågor av det offentliga rättsbiträdet.

Ett beslut av rättshjälpsbyrån kan föras till den domstol som är behörig att behandla huvudsaken. Om rättshjälpsfrågan inte hänför sig till en huvudsak som behandlas i domstol skall den

föras till förvaltningsdomstol. Ändring i ett rättshjälpsbeslut som domstolen fattat söks i samma ordning som ändring i huvudsaken. I så kallade utomprocessuella ärenden söks ändring i förvaltningsprocessuell ordning.

Behörighetsvillkoren för rättegångsombud och rättegångsbiträden moderniseras och förenhetligas så att uppgifterna i regel endast får skötas av en advokat eller någon annan redbar person som har avlagt juris kandidatexamen och som annars är lämplig och skickad för uppdraget samt som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2002 och avses bli behandlad i samband med den. Meningen är att lagarna skall träda i kraft den 1 juni 2002.

Lagmotionerna

I lagmotion LM 29/1999 rd föreslås att 7 § lagen om statliga rättshjälpsbyråer kompletteras med

en bestämmelse som förbjuder bisysslor för allmänna rättsbiträden.

I lagmotion LM 67/1999 rd föreslås att 1 § lagen om fri rättegång ändras så att fri rättegång också kan beviljas för mål som behandlas vid försäkringsdomstolen.

I lagmotion LM 102/1999 rd föreslås att 1 § lagen om fri rättegång ändras så att fri rättegång kan beviljas målsägande i ett brottmål, oavsett dennes ekonomiska situation.

I lagmotion LM 116/2001 rd föreslås en ändring i 2 kap. 2 § lagen om rättegång i brottmål som innebär att en advokat eller ett allmänt rättsbiträde inte skulle ha företräde när rättegångsbiträde förordnas. Enligt förslaget skulle till rättegångsbiträde kunna förordnas en advokat, ett allmänt rättsbiträde eller någon annan person som avlagt juris kandidatexamen och som enligt lag får uppträda som ombud.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Allmän motivering

Systemen med allmän rättshjälp och fri rättegång sågs senast över i samband med en partiell revidering av den offentliga rättshjälpen, som trädde i kraft 1998. När lagutskottet behandlade propositionen om revideringen stannade det för att rättshjälpen och fri rättegång inte skall slås ihop till ett enda system och att behörighetsvillkoren för privata rättegångsbiträden inte ändras (LaUB 17/1997 rd). Utskottet ansåg då att den partiella revideringen inte var nog utan att den fortsatta beredningen snabbt måste komma i gång. Som mål uppställde utskottet att rättshjälpen blir en medborgerlig rättighet, att det skapas ett enhetligt rättshjälpsystem, att rättshjälpen skall gälla hela förvaltningsprocessen och att behörighetsvillkoren för rättegångsombud och rättsbiträden granskas och revideras utifrån ett helhetsperspektiv.

Den föreliggande propositionen utvidgar avsevärt den offentligt finansierade rättshjälpen

till nya grupper inom samhället. Utvidgningen gäller såväl kostnadsfri rättshjälp som rättshjälp mot en partiell ersättning. I dagsläget omfattas cirka 44 procent av hushållen av rättshjälp. Efter reformen blir tre fjärdedelar av hushållen berättigade till rättshjälp. Den offentliga rättshjälpen blir genom omläggningen mer lik en medborgerlig rättighet. Också de övriga målen på utskottets lista har beaktats. Ett enhetligt rättshjälpsystem ersätter de tidigare systemen med fri rättegång och allmän rättshjälp. Begränsningarna gällande specialdomstolar slopas med resultatet att också privata biträden kan tillhandahålla rättshjälp i alla domstolar.

Utskottet finner propositionen behövlig och ändamålsenlig och tillstyrker lagförslagen, men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Rätten att välja biträde

En parts rätt att själv välja rättegångsombud och rättegångsbiträde är inte bara en viktig princip

med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna utan utgör också hörnstenen för en rättvis rättegång. Propositionen medverkar till att fullfölja denna rättighet i och med att den tillåter även privata jurister att lämna statsfinansierad rättshjälp i sådana specialdomstolar där detta för närvarande inte är möjligt. Däremot kommer friheten att välja biträde inte att utvidgas till så kallade utomprocessuella ärenden. Dessa är ärenden som över huvud taget inte kan föras till domstol eller sådana förvaltnings- eller förvaltningsrättskipningsärenden som behandlas i olika nämnder och motsvarande organ. Begränsningen är densamma som i dag, eftersom det i regel är ett allmänt rättsbiträde som tillhandahåller allmän rättshjälp i ärenden som inte behandlas i domstol.

Det har riktats kritik mot att den privata sektorn lämnats utanför rättshjälpen i utomprocessuella ärenden. Detta har ansetts begränsa en parts rätt att själv välja biträde och snedvrida konkurrensen till förmån för den offentliga sektorn. Det har också ansetts oförenligt med målen för konkurrenslagstiftningen och kravet på att den offentliga serviceproduktionen skall ske på marknadens villkor.

Enligt propositionen rimmar det väl med förpliktelseerna i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna att de utomprocessuella ärendena koncentreras till rättshjälpsbyråerna. Begränsningen motiveras med att de statliga rättshjälpsbyråerna uttryckligen inrättats för att tillhandahålla samhällsfinansierad juridisk basservice. De totala kostnaderna skulle öka om rättshjälpen utvidgades till den privata sektorn. Dessutom har de statliga rättshjälpsbyråerna en kapacitet som kan utnyttjas i utomprocessuella ärenden.

Det är enligt utskottet angeläget att rätts hjälpslagstiftningen revideras. Revideringen stärker de grundläggande premisserna för en rättvis rättegång. Den bidrar till en större rättssäkerhet, då parterna bättre än tidigare kan få offentligt bekostad hjälp i juridiska ärenden.

Det innebär att kostnaderna för den offentliga rättshjälpen ökar när en allt större del av befolkningen får rätt till rättshjälp. I propositionen in-

går en exceptionellt omfattande bedömning av kostnadseffekterna. Trots det är det svårt att exakt ange hur mycket reformen kommer att påverka statsfinanserna. För att kostnaderna inte skall skjuta i höjden och eftersom det är svårt att göra en exakt bedömning av effekterna, måste det anses motiverat att de utomprocessuella ärendena främst förläggs till de statliga rättshjälpsbyråerna. Utskottet underskriver regeringens åsikt i propositionen att det är motiverat att inte utvidga systemet med privata biträden förrän man vet vilka konsekvenser utvidgningen har fått.

Utskottet instämmer också i att det behövs uppföljning av hur de rättspolitiska målen för reformen uppnås och vilka utgifter det för med sig. I det sammanhanget bör också göras en bedömning av hur utbudet av den med offentliga medel finansierade rättshjälpen kunde breddas och om det behövs en begränsning i fråga om utomprocessuella ärenden. De tjänster de statliga rättshjälpsbyråerna och privata jurister tillhandahåller kompletterar varandra och gör det möjligt för medborgarna att välja ett biträde de litar på. I samband med uppföljningen är det skäl att överväga om det finns alternativa metoder att stävja kostnadstillväxten inom rättshjälpen. Det har framkastats att exempelvis de maximiersättningstaxor som ersätts inom hälso- och sjukvården kunde vara ett lämpligt instrument. Med tanke på konkurrenssituationen har det nuvarande momssystemet ansetts vara ett problem, i och med att det höjer kostnaderna för tjänster tillhandahållna av privata jurister. Utskottet föreslår ett uttalande i saken (*Utskottets förslag till uttalande 1*).

De statliga rättshjälpsbyråerna

Vårt offentliga rättshjälpssystem med de därtill hörande statliga rättshjälpsbyråerna är unikt internationellt sett. I vart och ett av de 68 tingsrättsdistrikten finns en allmän rättshjälpsbyrå. Antalet allmänna rättsbiträden uppgår till cirka 220, av vilka omkring 117 tillhör advokatförbundet. Ingen har ifrågasatt systemet och ingen har uttalat tvivel om att servicen inte skulle hålla hög klass eller att den privata och den offent-

liga sektorns tjänster skulle skilja sig från varandra i kvalitativt hänseende. Utskottet anser att det arbete som utförs dels inom den offentliga sektorn, dels inom den privata sektorn är likvärdigt, om man ser till hur krävande det är och vilken kvalitet som uppnås. Lönen för de offentliga rättsbiträdena bör därför rimligen bestämmas med hänsyn till att uppgifterna är krävande och dessa i sin tur kräver yrkesskicklighet. Därigenom tryggas också den offentliga sektorns möjligheter att disponera över kompetent personal.

Rättshjälpsbyråerna var kommunala fram till 1998 då de förstatligades. Samtidigt skars antalet ned, från 160 till cirka 70. I det sammanhanget påpekade utskottet att nedskärningen i antalet byråer oundvikligen leder till att det blir svårare att få service i glesbygden. Därför förutsatte utskottet att åtminstone de kommuner som vid den tidpunkten hade en rättshjälpsbyrå får antingen en filial eller en filialmottagning, där rättsbiträdenas mottagningstider räcker till och motsvarar behovet. Nu föreslår regeringen att rättshjälpen utsträcks till ett bredare lager av befolkningen. Utskottet finner det angeläget att den lika rätten till rättshjälp tillgodoses genom att tjänster tillhandahålls överallt i regionerna.

Det nya systemet bestående av de tidigare systemen för fri rättegång och allmän rättshjälp bygger organisatoriskt på de statliga rättshjälpsbyråerna och domstolarna. Eftersom systemet utvidgas kommer de statliga rättshjälpsbyråerna att få ta hand om fler rättshjälpsärenden än tidigare.

Enligt motiveringen till propositionen har arbetsmängden vid de statliga rättshjälpsbyråerna minskat under de senaste åren. De har därför ansetts kunna klara av de nya extra uppdragen med nuvarande personal. Rättshjälpsbyråernas resurser har enligt erhållen utredning inte fördelat sig så jämnt att det inte skulle kunna uppstå problem. Som utskottet ser det är det svårt att på förhand avgöra hur arbetet kommer att öka och vilken den rätta personalfördelningen är. Utskottet anser därför i likhet med regeringen att man måste bevaka hur arbetsmängden och antalet ärenden vid rättshjälpsbyråerna utvecklas och i förekommande fall måste de personella resurser-

na ses över för att ärendena inte skall hopa sig och för att tjänster skall stå att få. Utskottet föreslår ett uttalande om detta (*Utskottets förslag till uttalande 2*).

Behörighetsvillkoren för rättegångsombud och rättegångsbiträden

När rättshjälpsystemet senast sågs över föreslog regeringen också att behörighetsvillkoren för rättegångsombud och rättegångsbiträden skulle skärpas. Utskottet godkände inte då några ändringar och riksdagen förkastade de lagförslag som innehöll ändringar på denna punkt. Utskottet dryftade i sitt betänkande bestämmelserna om rättegångsombud och rättegångsbiträde och konstaterade att behörighetsvillkoren varierar från paragraf till paragraf. Utskottet ansåg det nödvändigt med en övergripande granskning av bestämmelserna om rättegångsombud och rättegångsbiträden där bestämmelserna revideras och uppdateras med beaktande av människorättsbestämmelserna, processuella kvalitetskrav och konkurrenslagstiftningen.

I motiveringen till den nu föreliggande propositionen ges en noggrann redogörelse för bakgrunden till behörighetsvillkoren för ombud och biträden. Utgående från dem stannar regeringen för att det finns ett flertal faktorer som ger eftertryck åt kravet på behörighet och talar för en skärpning av dem. Det finns all anledning att slå fast de faktiska behörighetsvillkoren såväl i den allmänna processlagen som för den offentliga rättshjälpen i stället för de nuvarande, rätt öppna behörighetsvillkoren. Det finns ett antal omständigheter som talar för att ombud och biträden som saknar den yrkeskompetens som krävs för att uppdraget skall kunna handhas på behörigt sätt inte skall få tillhandahålla vare sig privata eller offentliga rättshjälpstjänster. Eftersom rättegångsombuden och rättegångsbiträdena skall biträda sin huvudman uttryckligen i juridiska frågor, är det enligt propositionen motiverat att förutsätta att de är särskilt förtrogna med just dessa frågor och behärskar dem tillräckligt bra. När en part inte själv kan sköta en rättslig angelägenhet som gäller honom eller henne utan behöver ett rättsbiträde, krävs det att biträdet har

avlagt juridisk grundexamen för att kunna ta till vara personens intressen på behörigt sätt i en modern straff- och tvistemålsprocess.

Med hänsyn till sina tidigare ställningstaganden, synpunkterna i propositionsmotiveringen och åsikter som de utfrågade experterna fört fram finner utskottet det motiverat att behörighetsvillkoren för rättegångsombud och rättegångsbiträden skärps på föreslaget sätt. Utskottet föreslår nedan endast vissa ändringar gällande detaljer i bestämmelserna om behörighetsvillkor.

Detaljmotivering

1. Rättshjälpslag

1 kap. Rättshjälpsens innehåll

3 §. *De ekonomiska förutsättningarna för rättshjälp.* I 1 mom. föreskrivs bland annat hur en sökandes ekonomiska ställning bedöms. Sökandens ekonomiska ställning bedöms utifrån inkomster, utgifter och förmögenhet för sökanden och maken eller den som lever med sökanden under äktenskapsliknande förhållanden. Bestämmelsen nämner inte personer som lever i registrerat partnerskap. Enligt 3 kap. 8 § 4 mom. lagen om registrerat partnerskap (950/2001) tillämpas en bestämmelse om make i en lag eller i en förordning också på en part i ett partnerskap, om inte något annat föreskrivs. Med stöd av denna bestämmelse är det klart att äkta makar och parter i ett registrerat partnerskap jämställs när förutsättningarna för rättshjälp bedöms.

Utskottet föreslår en del språkliga ändringar i texten.

7 §. *Begränsningar i rättshjälpen.* Paragrafen föreskriver när rättshjälp inte beviljas. Utskottet föreslår att formuleringarna komprimeras för att onödiga upprepningar skall undvikas.

2 kap. Rättshjälpsbeslut

11 §. *Beviljande av rättshjälp.* Enligt formuleringen i 1 mom. är det rättshjälpsbyrån som beslutar om rättshjälp. Det finns dock vissa undan-

tag från regeln. Till exempel enligt lagförslagen 6—8 och 12 kommer det fortfarande att vara domstolarna som beslutar om rättshjälp i militära rättegångsärenden och ärenden i fängelse-domstolen. Det är motiverat med avsteg från huvudregeln bland annat för att dessa lagar föreskriver att det som regel inte behövs någon separat utredning av sökandens förmögenhet. Därför är det inte motiverat att delegera beslutsfattandet från en domstol till en rättshjälpsbyrå.

12 §. *Rättshjälpsavgiften.* I 1 mom. föreskrivs om rättshjälpsavgift. För tydlighetens skull föreslår utskottet att momentet delas upp på två meningar.

13 §. *När rättshjälpen börjar och dess varaktighet.* Paragrafens indelning i moment är felaktig. Lagförslagets 1 mom. måste delas på två, varvid 2 mom. blir 3 mom. och 3 mom. blir ett nytt 4 mom. Därefter motsvarar momentindelningen det syfte som framgår av motiveringen. Ändringen påverkar inte den svenskspråkiga lagtexten.

16 §. *Ändring av rättshjälpsbeslutet och rättshjälpsens upphörande.* Momenten är fel indelade. I paragrafen måste 2 mom. delas upp på två, varvid 2 mom. blir 3 mom. och 3 mom. blir ett nytt 4 mom. Därefter motsvarar momentindelningen syftet i motiveringen.

3 kap. Ersättningar

19 §. *Ersättande av bevisningskostnader i vissa fall.* Utskottet föreslår att satserna byter plats för tydlighetens skull.

20 §. *Fastställande av självriskandelen.* I paragrafen finns bestämmelser om hur rättshjälpsstagarens självriskandel räknas ut och om när betalningsskyldighet utdöms.

Staten betalar inte längre ut självriskandelen till privata biträden för den som får rättshjälp mot partiell ersättning utan rättshjälpsstagaren betalar självriskandelen direkt till sitt biträde. I praktiken måste ett privat biträde själv försöka

driva in sin självriskandel av sin huvudman, om denne inte frivilligt betalar.

För att minska den eventuella olägenheten för privata biträden har 2 mom. en bestämmelse som medger att ett privat biträde får ett utmätningsbart verkställighetskriterium, dvs. en dom. Då behöver biträdet inte särskilt väcka talan mot sin huvudman som fått rättshjälp, om denne inte frivilligt betalar ut självriskandelen. Ingen kan dömas till att betala fordringar utan att han får tillfälle att yttra sig i saken. Därför krävs det i momentet att rättshjälpstagaren skall ha tillfälle att yttra sig om räkningen är korrekt.

Om huvudmannen inte är närvarande vid rättegången och inte heller skriftligt har tagit ställning till om räkningen från biträdet kan domstolen förordna om självrisken på det sätt som 1 mom. föreskriver. Det betyder att beloppet skall framgå av domen, men att rättshjälpstagaren inte förpliktas att betala beloppet till sitt biträde. Innan domen kan verkställas måste biträdet då först inhämta fullgörelsedom i domstol.

Meningen är inte att bestämmelsen skall tillämpas så att domstolen måste utdöma en fullgörelsedom också när huvudmannen inte har kunnat beredas tillfälle att bli hörd. I sådana fall räknar domstolen bara ut beloppet för självrisken utifrån bitrådets fastställda arvode och kostnadsersättning. Domen har bevisverkan i fråga om självriskandelen.

Paragrafen tillämpas både av rättshjälpsbyråerna och domstolarna när de beslutar om självriskandelen. Bestämmelserna i 2 mom. reglerar i första hand en situation då ärendet har behandlats i domstol och biträdet har varit privat rättsbiträde. I den sista meningen i momentet sägs att rättshjälpsbyrån i övriga fall fastställer självriskandelens belopp. I praktiken betyder detta att rättshjälpsbyrån i enlighet med 1 mom. fastställer självriskandelen, när ett allmänt rättsbiträde har varit biträde oavsett om saken har behandlats i domstol eller om den är en så kallad utomprocessuell sak. Rättshjälpsbyrån bestämmer beloppet för självriskandelen också när ett privat rättsbiträde har gett rättshjälp i ett ärende som inte behandlats i domstol.

Paragrafen har ingen bestämmelse om dröjsmålsränta. Utskottet föreslår därför att en räntebestämmelse fogas till 3 mom.

21 §. Indrivning av ersättningen genom utsökning och dröjsmålsräntan. Utskottet föreslår att allmän rättshjälp stryks i 1 mom. eftersom det är ett fel. I 2 mom. bör författningsnumret på räntelagen strykas eftersom lagen nämns första gången i det nya 3 mom. i 20 §.

4 kap. Ändringssökande

24 §. Prövning i domstol av rättshjälpsbyråns beslut. Enligt 3 mom. får ändring inte sökas genom besvär i beslut som rättshjälpsbyrån har fattat med stöd av rättshjälpslagen. Bestämmelsen strider mot 12 § 1 mom. i det andra lagförslaget. Enligt lagrummet får ändring sökas genom besvär i ett beslut som ledande offentliga rättsbiträdet fattar om framställande av begäran om upplysningar hos ett penninginstitut. Utskottet föreslår att 3 mom. kompletteras med ett omnämnande om undantagsbestämmelser.

26 §. Ändringssökande. Utskottet föreslår en språklig justering i paragrafen. Ändringen påverkar inte den svenska lagtexten.

27 §. Behandlingen i domstolen. Momentindelningen är fel. Paragrafen måste delas upp på två moment för att motsvara syftet i motiveringen. Ändringen påverkar inte den svenska texten.

5 kap. Särskilda bestämmelser

29 §. Närmare bestämmelser och 31 §. Övergångsbestämmelser. Utskottet föreslår språkliga ändringar i paragraferna. Ändringen påverkar inte den svenska texten.

2. Lag om statliga rättshjälpsbyråer

6 §. Under behandlingen i utskottet uppmärksammades frågan om jäv för offentliga rättsbiträden när rättshjälpsbyrån beslutar om rättshjälp för motparten. Enligt förslaget skall de statliga rättshjälpsbyråerna fortfarande ha hand

om två uppgifter som är helt oberoende av varandra. Dels fattar byråerna i egenskap av förvaltningsmyndigheter beslut om rättshjälp och tillämpar lagen om rättshjälp, dels arbetar de offentliga rättsbiträdena vid byråerna som biträden i rättsliga frågor där parterna har fått rättshjälp med stöd av lagen om rättshjälp.

Det finns specifika jävsbestämmelser för dessa två uppdrag. På uppdraget att fatta beslut om rättshjälp tillämpas jävsbestämmelserna i 11 § lagen om rättshjälp. På uppdrag som offentliga rättsbiträden utför tillämpas jävsbestämmelserna för advokater med stöd av 9 § lagen om statliga rättshjälpsbyråer. Utskottet föreslår en precisering av paragrafen för att detta skall framgå klart.

9 §. Avsikten har varit att paragrafen skall ha två moment. Felet har korrigerats.

11 §. Paragrafen måste delas upp i två moment för att motsvara syftet i motiveringen.

16 §. I 2 mom. upphävs fel lag. I momentet nämns lagen om statliga rättshjälpsbyråer 132/1997, men den har upphävts genom den gällande lagen om statliga rättshjälpsbyråer 106/1998. Momentet måste ändras så att lag 106/1998 upphävs. Ändringen påverkar inte den svenska lagtexten.

3. Lag om ändring av 12 och 15 kap. rättegångsbalken

15 kap. Om rättegångsombud

2 §. Bestämmelserna om behörighet för rättegångsombud och rättegångsbiträden föreslås bli ändrade så att bara advokater och andra som avlagt juris kandidatexamen i regel är behöriga för dessa uppgifter.

I 1 mom. ingår huvudregeln, medan bestämmelserna i 2 och 3 mom. är undantag från den. Enligt 2 mom. får en nära släkting till parten eller partens make anlitas som rättegångsombud eller rättegångsbiträde även om personen inte har avlagt juris kandidatexamen. Vidare föreskriver 3 mom. att också andra än juris kandida-

ter får anlitas för mål som avses i 5 kap. 3 § och som inte är tvistiga.

Enligt 1 mom. får bara advokater och andra personer som avlagt juris kandidatexamen anlitas som rättegångsombud eller rättegångsbiträden. Dessutom krävs att de skall vara redbara myndiga personer som annars är lämpliga och skickade för uppdraget, inte ha försatts i konkurs och inte ha fått sin handlingsbehörighet begränsad. Bestämmelsen har väckt en viss debatt i utskottet. Lagutskottet framhåller därför att 3 § lagen om advokater (496/1958) ställer strängare krav på advokaters behörighet. Advokater skall bland annat vara kända för redbarhet samt i fråga om övriga egenskaper och levnadssätt vara lämpliga att utöva advokatverksamhet.

Liksom i dag skall enligt motiveringen kravet på redbarhet inte anses vara uppfyllt åtminstone i sådana fall när personen har åtalats eller dömts för ett brott som utvisar avsaknad av den redbarhet som krävs av ett ombud och ett biträde. Utskottet menar att ett ombuds och ett biträdes redbarhet är en mycket viktig egenskap. Det är inte någon enkel uppgift att bedöma någons redbarhet. Vid en bedömning måste olika omständigheter beaktas. Det gäller att inte tillämpa uppfattningen i motiveringen alltför ensidigt. Från fall till fall måste man till exempel beakta brottets art, omständigheterna kring brottet, för hur länge sedan brottet begicks och hur personen sedan dess har uppfört sig och med sitt beteende visat sig vara redbar och värdig andras förtroende.

I momentet föreslås kravet på att ett ombud eller ett biträde skall vara myndiga personer stå kvar. Personer som avlagt juris kandidatexamen är i praktiken över 18 år. Därför kan kravet strykas i bestämmelsen eftersom det är onödigt.

I mål som gäller skuldsanering är ofta en ekonomisk rådgivare eller en skuldrådgivare rättegångsombud eller rättegångsbiträde. I 6 § lagen om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning (713/2000) föreskrivs om behörighet för ekonomisk rådgivare och skuldrådgivare. I kraven ingår inte juris kandidatexamen. Detta innebär samtidigt att en ekonomisk rådgivare eller en skuldrådgivare enligt den föreslagna 15 kap. 2 §

rättegångsbalken inte kan vara rättegångsombud eller rättegångsbiträde. Det vore enligt utskottet lämpligt att de också i framtiden kan vara rättegångsombud eller rättegångsbiträden i mål som gäller skuldsanering. Utskottet föreslår att det fogas en bestämmelse till 1 mom. om att det i annan lag kan föreskrivas något annat om behörighet för rättegångsombud och rättegångsbiträden och att ett sådant undantag läggs till lagen om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning.

I flera bestämmelser föreskrivs om så kallad myndighetsrepresentation, det vill säga att en myndighet inom sitt ansvarsområde för talan i domstol. Enligt till exempel 8 § förordningen om regionala miljöcentraler (57/1995) är det direktören för miljöcentralen eller ett av honom befullmäktigat ombud som har rätt att inom miljöcentralens verksamhetsområde vid domstol bevaka statens rätt och fördel. Reformen av 15 kap. 2 § rättegångsbalken ändrar inte den lagfästa rätten att föra talan, eftersom myndighetsrepresentationen inte betyder att den befullmäktigade är rättegångsombud eller rättegångsbiträde.

I det gällande 2 mom. föreskrivs att en advokat som har rätt att bedriva advokatverksamhet i någon annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet har rätt att vara rättegångsombud eller rättegångsbiträde. Bestämmelsen föreslås bli flyttad över med samma innehåll till 4 mom. Efter att propositionen lämnades till riksdagen har 2 mom. ändrats genom lag 764/2001. Lagen hänför sig till ikraftträdelsen av avtalet från 1999 mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å andra sidan, om fri rörlighet för personer. Lagen har ännu inte trätt i kraft. Det föreskrivs genom förordning av republikens president om ikraftträdelsen. För att samordna det föreliggande lagförslaget och lag 764/2001 föreslår utskottet att 2 mom. inte flyttas över till 4 mom. Då blir i föreslagna 2 och 3 mom. 3 och 4 mom. På grund av ändringen måste ingressen ändras.

Under behandlingens gång har det visat sig att behörighetskraven för rättegångsombud och rättegångsbiträden i vissa fall är onödigt stränga. Utskottet anser det lämpligt att det i 4 mom. enligt den nya momentordningen läggs till en undantagsbestämmelse om ostridiga ansökningsärenden och inskrivningsärenden. Då kan också andra än personer med juris kandidatexamen vara rättegångsombud eller rättegångsbiträde till exempel i ostridiga familjerättsliga mål som väcks genom ansökan.

I 20 kap. fastighetsbildningslagen ingår bestämmelser om jorrdomstolarna. Jorrdomstolarna avgör besvär över fastighetsförrättningar. Det är ofta en person med lantmäteriutbildning som är ombud i jorrdomstolen. Om inte undantagsbestämmelserna i 15 kap. 2 § rättegångsbalken kompletteras, måste också rättegångsombuden i mål i jorrdomstolarna uppfylla de nya behörighetskraven, eftersom 286 § fastighetsbildningslagen föreskriver att det som 15 kap. rättegångsbalken stadgar om rättegångsombud tillämpas på ett ombud som en sakägare anlitar i ett ärende som avses i fastighetsbildningslagen. Utskottet föreslår att undantagsbestämmelsen i 4 mom. enligt den nya momentordningen kompletteras med att rättegångsombudet eller rättegångsbiträdet i ett ärende i en jorrdomstol inte behöver vara juris kandidat.

4. Lag om ändring av 2 kap. lagen om rättegång i brottmål

10 §. Momentindelningen är fel. Paragrafen måste delas in i tre moment för att motsvara momentindelningen i gällande paragraf.

7. Lag om ändring av 15 och 23 § lagen om unga förbrytare

Efter 15 § 2 mom. skall det läggas in en streckad linje i den finska lagtexten för att visa att 3 mom. saknas. Ändringen gäller inte den svenska lagtexten.

9. Lag om ändring av 1 a och 1 d § lagen om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar

10. Lag om ändring av lagen om ersättning av kommuns eller kommunalförbunds medel till dem som är anställda hos kommunen eller kommunalförbundet för kostnaderna för vissa rättegångar

Enligt 11 § rättshjälpslagen är det i regel rättshjälpsbyrån som beslutar om beviljande av rättshjälp. I lagförslagen 9 och 10 föreslås lagtekniska ändringar i hänvisningsbestämmelserna. Båda lagarna gäller brottmåls- eller skadestandsprocesser. I sådana rättegångar skall domstolen förordna rättegångsbiträde på begäran av den åtalade eller svaranden, om det är uppenbart att personen inte utan biträde på behörigt sätt kan bevaka sin rätt och fördel vid behandlingen av målet. I dessa fall finns det ingen anledning att frånga bestämmelsen att rättshjälp beviljas av rättshjälpsbyrån. Därför föreslår utskottet en ändring i 1 a § 1 mom. i lagförslag 9 och i 2 § i lagförslag 10. Dessutom finns det ett skrivfel i lagförslag 10 i den finska lagtexten och lagrubriken. Utskottet föreslår att felen korrigeras. Dessutom tilläggs ett avbrutet streck efter 2 § 1 mom. för att utvisa 2 mom. Ändringen påverkar inte den svenska texten.

12. Lag om ändring av 27 § mentalvårdslagen

27 §. Riksdagen antog 23.11.2001 en lag om ändring av mentalvårdslagen. Republikens president har ännu inte stadfäst lagen, som också inbegriper en ändring av 27 §. Utskottet föreslår därför i paragrafen och ingressen de ändringar denna lag föranleder.

15. Lag om ändring av 7 kap. 2 § lagen om verkställighet av straff (Nytt lagförslag)

7 kap. Ändringssökande

2 §. *Behörig domstol.* Sedan propositionen lämnades till riksdagen har 1 § lagen om fri rättegång

ändrats genom lag 581/2001. Enligt ändringen kan fri rättegång också beviljas i besvärssärenden enligt 7 kap. lagen om verkställighet av straff (39/1889). Besvärssärendena gäller beslut om att ett disciplinärt straff för en fånge eller villkorlig frigivning har senarelagts.

Lagen om rättshjälp täcker också besvärssärenden enligt lagen om verkställighet av straff. Eftersom besvärssärenden behandlas av domstol har fångar rätt att få rättshjälp i enlighet med 1 §, 6 § 1 mom., 7 § och 8 § lagen om rättshjälp. Behovet av rättshjälp och rättegångsbiträde måste bedömas från fall till fall. När mindre disciplinära straff (varning eller enrum) överklagas behöver personen som regel inte något biträde. När den sökande besvärar sig över förlust av avtjänad tid bör han vanligen få biträde.

Enligt 7 kap. 2 § 3 mom. lagen om verkställighet av straff behöver ingen utredning av fångens ekonomiska förhållanden lämnas, om inte tingsrätten beslutar något annat. I besvärssärenden finns det således inga praktiska omständigheter som talar för att rättshjälpsbyrån skall besluta om rättshjälp. I fråga om lagen om verkställighet av straff kan rätten att förordna om ett biträde inte vara beroende av om fången anhåller om rättshjälp eller inte. Att ett biträde förordnas i dessa mål skall jämföras med att det förordnas en allmän försvarare.

På grundval av det ovanstående föreslår utskottet att 3 mom. ändras till att tingsrätten kan besluta om beviljande av rättshjälp när den behandlar en fångs besvär.

16. Lag om ändring av lagen om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning (Nytt lagförslag)

6 a §. *Rätt att vara rättegångsombud.* I det andra lagförslaget föreslår regeringen att behörighetsvillkoren för rättegångsombud och rättegångsbiträden enligt 15 kap. 2 § 1 mom. rättegångsbalken skärps. Eftersom det har visat sig att det finns grundad anledning att göra avsteg från de generella behörighetskraven i fråga om skuldrådgivare, föreslår utskottet ovan att bestämmelsen i rättegångsbalken kompletteras

med ett omnämnande av undantagsbestämmelsen. Utskottet föreslår att lagen om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning får en ny 6 a § som föreskriver att en person som ger ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning och som uppfyller behörighetskraven i 15 kap. 2 § 4 mom. rättegångsbalken får vara rättegångsombud eller rättegångsbiträde i mål som gäller skuldsanering.

Lagmotionerna

Med anledning av lagmotionerna framhåller utskottet följande:

Lagmotion LM 29/1999 rd. Utskottet föreslår att lagförslag 2, dvs. förslaget till lag om statliga rättshjälpsbyråer godkänns, varvid den gamla lagen med samma namn upphävs. I lagmotionen föreslås att 7 § i den lag som föreslås bli upphävd kompletteras med ett förbud mot bisyssla. I 7 § i den nya lagen ingår en bestämmelse om offentliga rättsbiträdens rätt att inneha bisyssla. Bestämmelsen innehåller inget absolut förbud mot bisyssla. Utskottets ståndpunkt innebär att lagmotionen måste förkastas.

Lagmotion LM 67/1999 rd. Utskottet föreslår att det första lagförslaget, dvs. förslaget till lag om rättshjälp godkänns, varmed lagen om fri rättegång upphävs. I lagmotionen föreslås ändringar i 1 § i den lag som upphävs. Enligt den nya lagen om rättshjälp får rättshjälp också beviljas för mål som behandlas av specialdomstolar, till exempel försäkringsdomstolen. Utskottets ståndpunkt innebär att lagmotionen måste förkastas.

Lagmotion LM 102/1999 rd. Utskottet föreslår att det första lagförslaget, dvs. förslaget till lag

om rättshjälp godkänns, varmed lagen om fri rättegång upphävs. I lagmotionen föreslås ändringar i 1 § i den lag som upphävs. I 3 § i den nya lagen ingår bestämmelser om de ekonomiska förutsättningarna för rättshjälp. Paragrafen särbehandlar inte målsäganden när det gäller att få rättshjälp på det sätt som motionen föreslår. Utskottets ståndpunkt betyder att lagmotionen måste förkastas.

Lagmotion LM 116/2001 rd. Utskottet föreslår att förslaget till lag om ändring av 2 kap. lagen om rättegång i brottmål, dvs. det fjärde lagförslaget godkänns. I paragrafen föreslås bara terminologiska ändringar. Utskottets ståndpunkt betyder att lagmotionen måste förkastas.

Förslag till beslut

På grundval av det ovanstående föreslår lagutskottet vördsamt

att lagförslagen 5, 6, 8, 11, 13 och 14 godkänns utan ändringar,

att lagförslagen 1—4, 7, 9, 10 och 12 godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag),

att ett nytt 15 och ett nytt 16 lagförslag godkänns (Utskottets nya lagförslag),

att lagmotionerna LM 29/1999 rd, LM 67/1999 rd, LM 102/1999 rd och LM 116/2001 rd förkastas och

att två uttalanden godkänns (Utskottets förslag till uttalanden).

1.

Rättshjälpslag

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Rättshjälpens innehåll1 och 2 §
(Som i RP)

3 §

De ekonomiska förutsättningarna för rättshjälp

Rättshjälp lämnas på ansökan kostnadsfritt eller mot en självriskandel på grundval av sökandens ekonomiska ställning. Sökandens ekonomiska ställning bedöms *genom att en kalkyl görs över de tillgångar som sökanden månatligen har att förfoga över (disponibla medel). Kalkylen utarbetas* på basis av månatliga inkomster, nödvändiga utgifter, förmögenhet och underhållsskyldighet för sökanden och maken eller den som lever med sökanden under äktenskapsliknande förhållanden (*utesl.*).

(2 och 3 mom. som i RP)

4—6 §
(Som i RP)

7 §

Begränsningar i rättshjälpen

Rättshjälp beviljas inte om

1) (*utesl.*) saken är av ringa betydelse för sökanden,2) (*utesl.*) det skulle vara uppenbart onödigt i jämförelse med den nytta sökanden får,3) (*utesl.*) drivande av saken skulle vara rättsmissbruk, eller4) (*utesl.*) saken grundar sig på överlåten rätt och det finns anledning att anta att överlåtelsen har skett i syfte att komma i åtnjutande av rättshjälp.8 och 9 §
(Som i RP)

2 kap.

Rättshjälpsbeslut10 §
(Som i RP)

11 §

Beviljande av rättshjälp

Rättshjälpsbyrån beslutar om beviljandet av rättshjälp, *om inte något annat föreskrivs i någon annan lag.* Om ett offentligt rättsbiträde är jävigt i huvudsaken, skall den som anhåller om rättshjälp anvisas att lämna in sin ansökan till en annan rättshjälpsbyrå. På sökandens begäran kan beslutet dock fattas vid rättshjälpsbyrån i fråga, om inte omständigheterna kräver att ärendet överförs. Det offentliga rättsbiträde som biträder motparten får dock inte avgöra rättshjälpsansökan. Beslutet kan sändas till sökanden per post. Om inte något annat visas, anses sökanden ha fått del av beslutet den sjunde dagen från det beslutet postades under den adress sökanden uppgett.

(2 mom. som i RP)

12 §

Rättshjälpsavgiften

När rättshjälpsbyrån beviljar rättshjälp eller tillställer domstolen en sådan begäran som avses i 11 § 2 mom. för avgörande, tar den ut *en rättshjälpsavgift* hos sökanden. *Om storleken på rättshjälpsavgiften bestäms närmare* genom förordning av statsrådet.

(2 mom. som i RP)

13—15 §
(Som i RP)

16 §

Ändring av rättshjälpsbeslutet och rättshjälpens upphörande

(1 mom. som i RP)

Den domstol som behandlar huvudsaken kan alltid under de förutsättningar som nämns i 1 mom. i ett ärende som den behandlar ändra rätts-
hjälpbeslutet eller besluta att rättshjälpen skall upphöra. (*Utesl.*)

När rättshjälpstagarens självriskandel ändras bestäms det om det nya beslutet skall tillämpas retroaktivt. När det beslutas att rättshjälpen skall upphöra bestäms det om rättshjälpstagaren skall ersätta staten för rättshjälpen och fastställs ersättningens belopp. (Nytt 3 mom.)

(4 mom. som 3 mom. i RP)

3 kap.

Ersättningar

17 och 18 §
(Som i RP)

19 §

Ersättande av bevisningskostnader i vissa fall

Om det har varit klart obefogat att höra ett vittne som åberopats av rättshjälpstagaren, kan rättshjälpstagaren åläggas att gottgöra staten för de ersättningar som det har bestämts att av statens medel skall betalas till vittnet.

20 §

Fastställandet av självriskandelen

(1 och 2 mom. som i RP)

På den självriskandel som enligt domen skall betalas till ett privat rättsbiträde skall på yrkan-
de fastställas en i 4 § 3 mom. räntelagen (633/1982) avsedd årlig dröjsmålsränta, som börjar löpa en månad efter den dag då domen har meddelats. (Nytt)

21 §

Indrivning av ersättningen genom utsökning och dröjsmålsräntan

Med stöd av ett beslut av rättshjälpsbyrån får den självriskandel som tillfaller staten, de kostnader för rättshjälpstagaren som har betalats av statens medel men som inte hör till förmånerna enligt (*utesl.*) rättshjälp samt rättshjälpsavgiften drivas in hos rättshjälpstagaren utan dom eller beslut på det sätt som bestäms i lagen om indrivning av skatter och avgifter i utsökningsväg (367/1961). Innan indrivningsåtgärderna vidtas skall rättshjälpsbyrån ge den betalningsskyldige tillfälle att bli hörd.

Om den självriskandel som tillfaller staten eller rättshjälpsavgiften inte har betalats på förfallodagen, får på det försenade beloppet tas ut en i 4 § 3 mom. räntelagen (*utesl.*) avsedd årlig dröjsmålsränta, som börjar löpa en månad efter den dag då domstolens beslut om betalningsskyldigheten har funnits tillgängligt för parten eller räkningen har sänts till den betalningsskyldige.

22 och 23 §
(Som i RP)

4 kap.

Ändringssökande

24 §

Prövning i domstol av rättshjälpsbyråns beslut

(1 och 2 mom. som i RP)

I beslut som rättshjälpsbyrån har fattat med stöd av denna lag får ändring inte sökas genom besvär, om inte något annat bestäms i någon annan lag.

25—27 §
(Som i RP)

5 kap.
Särskilda bestämmelser

28 §
(Som i RP)

29 §
Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om (*utesl.*) verkställigheten av denna lag utfärdas genom förordning av justitieministeriet.

30 §
(Som i RP)

31 §
Övergångsbestämmelser

(1 mom. som i RP)

På ett ärende i vilket fri rättegång har beviljats innan denna lag trätt i kraft skall tillämpas *de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet.*

På ett ärende i vilket allmän rättshjälp har beviljats innan denna lag trätt i kraft skall tillämpas *de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet.*

2.

Lag

om statliga rättshjälpsbyråer

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1—5 §
(Som i RP)

6 §

De offentliga rättsbiträdena skall hederligt och samvetsgrant utföra de uppgifter som anförtrots dem samt iaktta god advokatsed *i alla sina uppdrag.*

De offentliga rättsbiträdena står under advokatföreningens tillsyn så som bestäms i 6, 6 a och 7 § lagen om advokater (496/1958).

7 och 8 §
(Som i RP)

9 §

I fråga om jäv för ett offentligt rättsbiträde gäller vad som bestäms om jäv för advokater. (*Utesl.*)

Direktören för rättshjälpsverksamheten får inte biträda motparten till den som är klient hos

ett offentligt rättsbiträde inom direktörens rättshjälpsdistrikt. I övrigt kan offentliga rättsbiträden som arbetar vid olika rättshjälpsbyråer biträda motparter, om de inte är jäviga i det enskilda fallet. (Nytt 2 mom.)

10 §
(Som i RP)

11 §

Offentliga rättsbiträden skall på begäran ge varandra handräckning. (*Utesl.*)

Rättshjälpsbyrån bestyrker i fråga om i Finland bosatta personer de uppgifter om inkomst och förmögenhet som behövs för rättshjälpsansökningar till den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och Europeiska gemenskapernas domstol. De offentliga rättsbiträdena kan kostnadsfritt ge utländska rättshjälpsmyndigheter handräckning. (Nytt 2 mom.)

12—16 §
(Som i RP)

3.

Lag

om ändring av 12 och 15 kap. rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 12 kap. 14 § 2 mom. samt 15 kap. 2 § 1 mom. och 4 § 1 mom. samt
fogas till 15 kap. 2 § nya 3 och 4 mom.
sådana de lyder, 12 kap. 14 § 2 mom. i lag 111/1998, 15 kap. 2 § i lag 30/1993 och 444/1999 samt
15 kap. 4 § 1 mom. i lag 690/1997, som följer:

12 kap.

Om parterna

14 §
(Som i RP)

15 kap.

Om rättegångsombud

2 §

Om inte något annat bestäms i någon annan lag får såsom rättegångsombud eller rättegångsbiträde (*utesl.*) anlitas en advokat eller någon annan redbar (*utesl.*) person som har avlagt juris kandidatexamen och som annars är lämplig och skickad för uppdraget samt som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats.

(3 mom. som 2 mom. i RP)

Också någon annan än i 1 eller 2 mom. avsedd, redbar myndig person som annars är lämplig och skickad för uppdraget samt som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats får anlitas såsom rättegångsombud eller rättegångsbiträde

- 1) i ett mål som avses i 5 kap. 3 §,
 - 2) i ett ansökningsärende som inte är tvistigt,
 - 3) i ett inskrivningsärende och
 - 4) i ett jorrdomstolsärende.
- (4 mom. *utesl.*)

4 §
(Som i RP)

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

4.

Lag

om ändring av 2 kap. lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) 2 kap. 2 § 1 och 4 mom., 4 § 1 och 3 mom. samt 10 och 11 §, sådana de lyder i lag 107/1998, som följer:

2 kap.	10 §
Om biträdande av part	(1 mom. som i RP)
2 och 4 §	<i>Beträffande motpartens ersättningsskyldighet gentemot staten gäller i tillämpliga delar 22 § rättshjälpslagen. (Nytt 2 mom.)</i>
(Som i RP)	<i>Ändring i beslut som avses i 4 § och i denna paragraf skall sökas med iakttagande i tillämpliga delar av 26 § rättshjälpslagen (Nytt 3 mom.)</i>

7.

Lag

om ändring av 15 och 23 § lagen om unga förbrytare

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen den 31 maj 1940 om unga förbrytare (262/1940) 23 § 2 mom, sådant det lyder i lag 215/1955, samt
ändras 15 § 2 mom., sådant det lyder i lag 618/1974, som följer:

15 §	Ikraftträdelsebestämmelsen
(2 mom. som i RP)	(Som i RP)

9.

Lag

om ändring av 1 a och 1 d § lagen om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 29 mars 1974 om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar (269/1974) 1 a § 1 mom. och 1 d §, sådana de lyder, 1 a § 1 mom. i lag 891/1980 och 1 d § i lag 270/1987, som följer:

1 a §	tullman, en person som är verksam inom fång-
Om en polisman, en gränsbevakningsman, en	vården eller en statsanställd som har satts att

upprätthålla ordningen åtalas för lagstridigt tillgripande av maktmedel i tjänsteutövningen eller i arbetet eller avkrävs skadestånd på grund av sådant förfarande, skall personen beviljas befrielse från de avgifter och kostnader som avses i 4 § rättshjälpslagen (/). Om det på grund av ärendets art eller av någon annan orsak är uppenbart att personen inte utan biträde på behörigt sätt kan bevaka sin rätt och fördel vid behandlingen

av målet, skall *på ansökan* ett rättegångsbiträde *förordnas* för honom eller henne.

1 d §
(Som i RP)

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

10.

Lag

om ändring av lagen om ersättning av kommuns eller kommunalförbunds medel till dem som är anställda hos kommunen eller kommunalförbundet för kostnader för vissa rättegångar

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 6 januari 1984 om ersättning av kommuns eller kommunalförbunds medel till dem som är anställda hos kommunen eller kommunalförbundet för kostnader för vissa rättegångar (21/1984) 2 § 1 mom., 4 § 2 mom. samt 5 och 8 §, av dessa lagrum 4 § 2 mom. och 8 § sådana de lyder i lag 271/1987, samt

fogas till lagen en ny 1 a § som följer:

1 a §
(Som i RP)

2 §

Om den som är anställd hos en kommun eller ett kommunalförbund och som har på lag grundad rätt att tillgripa maktmedel åtalas för lagstridigt tillgripande av maktmedel i tjänsteutövningen eller i arbetet, eller om personen avkrävs skadestånd på grund av sådant förfarande, skall han eller hon befrias från de avgifter och kostnader som avses i 4 § rättshjälpslagen (/). Om det på grund av ärendets art eller av någon annan orsak är uppenbart att personen inte utan biträde på

behörigt sätt kan bevaka sin rätt och fördel vid behandlingen av målet, skall (*utesl.*) på *ansökan* ett rättegångsbiträde *förordnas* för honom eller henne.

4 och 5 §
(Som i RP)

8 §
(Som i RP)

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

12.

Lag**om ändring av 27 § mentalvårdslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i mentalvårdslagen av den 14 december 1990 (1116/1990) 27 §, sådan den lyder i lag / ,
som följer:

27 §

Patienters rätt till biträde i förvaltningsdomstolen **och högsta förvaltningsdomstolen**

Förvaltningsdomstolen eller högsta förvaltningsdomstolen får förordna ett biträde för den som skall tas in för vård oberoende av sin vilja, om den som tagits in för vård begär det eller om domstolen annars anser att biträde behövs.

Om rättshjälp i ärenden som behandlas i förvaltningsdomstolen eller högsta förvaltningsdomstolen bestäms i rättshjälpslagen (/).

Om förvaltningsdomstolen eller högsta förvaltningsdomstolen förordnar ett biträde fastän den som tagits in för vård inte har meddelat att han eller hon önskar ett sådant, gäller om förordnandet av biträdet i tillämpliga delar och om arvode och ersättning till biträdet vad som bestäms i rättshjälpslagen, oberoende av om den som tagits in för vård har beviljats eller beviljas rättshjälp enligt rättshjälpslagen eller inte. (Nytt 3 mom.)

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

Utskottets nya lagförslag

15.

Lag**om ändring av 7 kap. 2 § lagen om verkställighet av straff**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 19 december 1889 om verkställighet av straff (39/1889) 7 kap. 2 § 3 mom., sådant det lyder i lag 580/2001, som följer:

2 §

Tingsrätten kan vid behandlingen av ärenden som avses i denna lag bevilja rättshjälp enligt vad som föreskrivs i rättshjälpslagen. En skrift-

lig utredning om ekonomiska förhållanden behöver inte lämnas, om inte tingsrätten beslutar något annat.

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2002.

16.

Lag

om ändring av lagen om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till lagen den 4 augusti 2000 om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning (713/2000) en ny 6 a § som följer:

6 a §

uppfyller behörighetsvillkoren i 15 kap. 2 § 4 mom. rättegångsbalken.

Rätt att vara rättegångsombud

Såsom rättegångsombud eller rättegångsbiträde i ett ärende i anknytning till skuldsanering får anlitas en person som avses i 6 § och som

Denna lag träder i kraft den 1 juni 2002.

Utskottets förslag till uttalanden

1. Riksdagen förutsätter tillbörlig uppföljning av reformens rättspolitiska mål och kostnadseffekter samt en bedömning av om en inskränkning av utomprocessuella ärenden är nödvändig.

2. Riksdagen förutsätter att utvecklingen av de statliga rättshjälpsbyråernas arbetsbörda och den regionala tillgången till tjänster följs upp, och att det finns tillräckligt med yrkesskicklig personal som är adekvat avlönad.

LaUB 22/2001 rd — RP 82/2001 rd

Helsingfors den 23 november 2001

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Henrik Lax /sv
vordf. Matti Vähänäkki /sd
medl. Sulo Aittoniemi /alk
Leena-Kaisa Harkimo /saml
Erkki Kanerva /sd
Toimi Kankaanniemi /kd
Annika Lapintie /vänst (delvis)
Paula Lehtomäki /cent
Kari Myllyniemi /cent (delvis)

Kirsi Ojansuu /gröna (delvis)
Veijo Puhjo /vänst
Susanna Rahkonen /sd (delvis)
Tero Rönni /sd (delvis)
Mauri Salo /cent
Timo Seppälä /saml
Lasse Virén /saml
ers. Seppo Lahtela /cent (delvis).

Sekreterare vid behandlingen i utskottet var
utskottsrådet Timo Tuovinen.

RESERVATION 1

Motivering

När propositionen nästan utan ändringar blir godkänd i både lagutskottet och riksdagen, betyder den avsevärt ökade kostnader för staten. Med hänsyn till att var och en ännu inte kan få statlig rättshjälp, åtminstone de som har en lite bättre inkomster, vore det motiverat att begränsa rättshjälpen för vissa grupper, nämligen flerfaldiga återfallsförbrytare. Det är inte rätt att en person som flera gånger, om inte tiotals gånger, har fått ett statligt biträde aldrig lär sig utan fortsätter på sin brottsliga bana.

Den onödiga rättshjälpen begränsas i viss mån av 1 kap. 6 och 7 § i det första lagförslaget i betänkandet, men inte tillräckligt och åtminstone inte tillräckligt klart uttalat. Också om 6 § 2 mom. 2 punkten begränsar rättshjälpen i enkla brottmål, där strängare straff än böter inte är att vänta eller den åtalades rättsskydd inte kräver att ett biträde anlitas, uppnås inte det som är rätt och rimligt. Enligt denna bestämmelse kan rättshjälp utebli också i fall där ett strängt frihetsstraff kan vara att vänta, men där "den åtalades rättsskydd ... inte kräver att ett biträde anlitas".

Även om 6 § 2 mom. 2 punkten alltså i princip gör det möjligt att lämna en flerfaldig återfallsförbrytare utan rättshjälp, vore det tydligare om det fanns en särskild klarspråklig bestämmelse om det. Den skulle lämpa sig bättre i an-

knytning till 7 §, där "rättsmissbruk" också i övrigt förbjuds.

Det är begripligt att finländarna, som har en mycket välvillig inställning till brottslingar, motsätter sig en lagstiftning som begränsar rättshjälpen för någon del av befolkningen på grund av dess brottsliga beteende. Detta har dock sin förklaring. Flerfaldiga återfallsförbrytare har redan vanan inne att uppträda i rätten och är kapabla att försvara sig bättre än vad ett nybörjarrättsbiträde kan. Också domstolsledamöterna är skyldiga att se till den åtalades rättssäkerhet. Då begränsningen dessutom hänför sig till mål där ett straff på fängelse i högst tre månader är att vänta, är det fråga om ett ganska obetydligt brott.

Straffen bör också ha en specialpreventiv effekt. En flerfaldig återfallsförbrytare har redan fått tillräckligt många möjligheter att göra bot och bättring. Varför måste samhället tolerera sådant beteende i det oändliga, speciellt som någon engångsförbrytare av denna orsak kan bli utan rättslig hjälp i brist på medel.

Förslag

Med stöd av det ovan anförda föreslår vi

att 7 § i det första lagförslaget i utskottets betänkande godkänns med följande ändring:

7 §

Begränsningar i rättshjälpen

Rättshjälp beviljas inte om
(1 och 2 punkten som i LaUB)

3) drivande av saken skulle vara rättsmissbruk, (*utesl.*)

4) sökanden är en flerfaldig återfallsförbrytare och ett strängare frihetsstraff än fängelse i tre månader inte är att vänta i det aktuella målet, *eller* (ny 4 punkt)

(5 punkten som 4 punkten i LaUB)

Helsingfors den 23 november 2001

Kari Myllyniemi /cent

Mauri Salo /cent

Sulo Aittoniemi /alk

RESERVATION 2

Motivering

Vid behandlingen av det nya rättshjälpsystemet har det påpekats att jurister med juridisk slutexamen blir särbehandlade med avseende på sin behörighet beroende på om de är medlemmar av Finlands advokatförbund och har rätt att använda titeln advokat eller inte. Den allmänna bestämmelsen i 15 kap. 2 § 1 mom. rättegångsbalken jämställer dem, men behörighetsvillkoren är olika i 8 § rättshjälpslagen och 2 kap. 2 § lagen om rättegång i brottmål. I brottmål duger en juris kandidat till försvarare eller biträde bara i undantagsfall.

Denna uppdelning är helt omotiverad, eftersom det både inom och utanför advokatförbundet finns både goda och mindre dugliga representanter för branschen. Vidare bör det noteras att ett offentligt rättsbiträde duger som försvarare och biträde i brottmål, även om han inte är

medlem av Finlands advokatförbund. Denna diskriminerande lagstiftning som dessutom hindrar en fri konkurrens måste slopas.

I 7 § lagen om statliga rättshjälpsbyråer föreskrivs om ett offentligt rättsbiträdes bisysslor. Men där förbjuds inte direkt advokatuppdrag för egen räkning. Det finns skäl att nämna detta i lagen, eftersom uppdraget som offentligt rättsbiträde helt klart är en huvudsyssla som inte lämnar rum för biinkomster.

Förslag

Med stöd av det ovan anförda föreslår jag

att 8 § i det första lagförslaget, 7 § i det andra lagförslaget och 2 kap. 2 § i det fjärde lagförslaget i utskottets betänkande godkänns med följande ändringar:

Det första lagförslaget

8 §
(1 mom. som i LaUB)

Till privat biträde skall förordnas en advokat eller någon annan som enligt 15 kap. 2 § 1 mom.

rättegångsbalken är behörig att sköta uppdraget
(Utesl.)

(3 och 4 mom. som i LaUB)

Det andra lagförslaget

7 §
Ett offentligt rättsbiträde får inte vara delägar, bolagsman eller medlem i ett bolag eller samfund som bedriver advokatverksamhet eller ta emot advokatuppdrag för egen räkning. Rättsbi-

trädet får inte heller ha någon annan sådan avlönad befattning som inverkar menligt på uppgiften som rättsbiträde och som han eller hon har rätt att avsäga sig.

Det fjärde lagförslaget

2 kap.

Om biträdande av part

2 §

Till försvarare och till målsägandebiträde skall med stöd av 1 och 1 a § förordnas ett offentligt rättsbiträde (*utesl.*), en advokat *eller nå-*

gon annan person som har avlagt juris kandidat-examen och som enligt lagen får anlitas som ombud. Den som förordnas till försvarare eller målsägandebiträde skall ges tillfälle att bli hörd om förordnandet till uppdraget.

— — — — —
(4 mom. som i LaUB)

Helsingfors den 23 november 2001

Sulo Aittoniemi /alk

Vi omfattar reservationen beträffande det första och fjärde lagförslaget: Mauri Salo /cent, Paula Lehtomäki /cent, Kari Myllyniemi /cent, Toimi Kankaanniemi /kd.

Jag omfattar reservationen beträffande det fjärde lagförslaget: ers. Seppo Lahtela /cent.